

Verantwoordingsdag en de Algemene Rekenkamer

Korte omschrijving

In deze les leren de leerlingen/studenten wat Verantwoordingsdag inhoudt en maken zij kennis met het werk van de Algemene Rekenkamer. Het eerste deel bestaat uit een quiz over Verantwoordingsdag en de relatie met de Algemene Rekenkamer, het tweede deel bevat 4 casussen waarvan je er een uitkiest om het werk van de Algemene Rekenkamer uit te leggen.

Duur

30 minuten

Doelgroep

- havo
- vwo
- mbo niveau 3 en 4

Leerdoelen

- De leerlingen/studenten kunnen uitleggen wat Verantwoordingsdag inhoudt.
- De leerlingen/studenten kunnen uitleggen dat de Algemene Rekenkamer de uitvoering van het beleid en de financiën van de Rijksoverheid controleert en dat zij onderzoek doet.

Benodigdheden

- De PowerPoint
- A4'tjes om antwoorden op te schrijven

Kijk voor meer informatie

<https://www.rekenkamer.nl/onderwerpen/verantwoordingsdag>

Stap voor stap

Deel 1: Quiz over Verantwoordingsdag en de Algemene Rekenkamer (15 minuten)

1. Deel de leerlingen in in groepjes van 3 à 4 leerlingen.
2. Geef elk groepje een aantal A4'tjes waar zij de antwoorden op kunnen schrijven, zodat ze bij elke vraag als groepje hun antwoord zichtbaar in de lucht kunnen steken.
3. Doorloop nu alle dia's met bijbehorende vragen en licht waar nodig de antwoorden toe aan de hand van de tekst die in de dia staat.

Deel 2: Onderzoekscasussen van de Algemene Rekenkamer (15 minuten)

Hieronder staan drie onderzoeken beschreven die je met de leerlingen/studenten kunt bespreken. Je kunt zelf een keuze maken, maar je kunt dat natuurlijk ook door de leerlingen/studenten laten doen. In de PowerPoint zitten klikfuncties, zodat je gemakkelijk vanuit een dia terug kunt klikken naar het keuzemenu.

Vertel vervolgens eerst waar het gekozen onderzoek over ging en wat de Algemene Rekenkamer wilde onderzoeken. Stel daarna de bijbehorende meerkeuzevraag. De leerlingen kiezen in groepjes het antwoord waarvan zij denken dat het het juiste is. Dit schrijven ze op bordjes, die ze daarna omhoog kunnen houden. Ga vervolgens met de leerlingen in gesprek waarom ze denken dat hun antwoord goed is en de andere antwoorden niet. Daarna geef jij het goede antwoord en een eventuele toelichting.

Tot slot

De leerlingen/studenten hebben kennisgemaakt met het werk van de Algemene Rekenkamer en de vraagstukken die zij heeft onderzocht op zorgvuldigheid, zinnigheid en zuinigheid. Laat de leerlingen/studenten ter afsluiting nadenken over de volgende vraag: stel dat zij bij de Algemene Rekenkamer zouden werken, waar zouden zij dan onderzoek naar willen doen?

Bijlage: drie onderzoekscasussen

Casus 1: Beveiliging Rijksmuseum

De Algemene Rekenkamer doet onderzoek naar de vraag of rijksmusea hun opdracht goed uitvoeren om kunst te behouden en onder de aandacht van het publiek te brengen. Hiervoor gaan de onderzoekers langs bij alle rijksmusea. Bij het Rijksmuseum in Amsterdam controleerde één van de onderzoekers hoe de schilderijen waren beveiligd.

Meerkeuzevraag

Wat denken jullie: hoe heeft die onderzoeker van de Algemene Rekenkamer dat aangepakt?

- A. De onderzoeker trok samen met het hoofd beveiliging een schilderij van Rembrandt van de muur.
- B. De onderzoeker noteerde per kunstwerk hoe dat wordt beveiligd en heeft daarover een dik rapport geschreven.
- C. De onderzoeker ging undercover als beveiliging bij het museum om zo te kijken hoe het in het echt gaat.

Goede antwoord

Het goede antwoord is A. Het hoofd van de beveiliging legde aan de onderzoeker uit dat niet alle schilderijen zijn beveiligd. Alleen de hele kostbare, van Hollandse meesters als Rembrandt, Johannes Vermeer en Frans Hals, waren beveiligd. De onderzoeker van de Rekenkamer wilde weten wat er precies gebeurt als iemand een Rembrandt probeert te stelen. Het hoofd van de beveiliging wist het ook niet en samen besloten ze een Rembrandt van de muur te tillen. Het gevolg was dat alle toeters en bellen afgingen in het museum. Uit alle zaaltjes en kamers kwamen suppoosten op het alarm af. De diefstal was verhinderd! Maar tegelijkertijd hadden handlangers van de dief alle onbeveiligde schilderijen uit andere zaaltjes weg kunnen halen.

De Algemene Rekenkamer oordeelde dat de schilderijen in het Rijksmuseum niet goed beveiligd waren tegen diefstal en beschadiging. Dat is in strijd met de taak van rijksmusea om te zorgen dat kunst behouden blijft.

Foute antwoorden

Stel dat de Algemene Rekenkamer zou publiceren hoe elk kunstwerk precies wordt beveiligd, dan zou het wel heel gemakkelijk worden voor mensen die ze willen stelen! Dat doen ze dus niet. En het is ook niet nodig om undercover te gaan. Onderzoekers van de Algemene Rekenkamer hebben het recht om alle informatie te ontvangen die zij nodig hebben voor het onderzoek.

Casus 2: Orkaan op Sint-Maarten

In september 2017 trok een orkaan een vernietigend spoor over Sint-Maarten. Daken woeien van huizen, wegen raakten zwaar beschadigd, bomen gingen massaal om en de voorzieningen voor elektriciteit en drinkwater kwamen plat te liggen. Sint-Maarten is een land binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Daarom besloot Nederland eerst het leger te sturen om noodhulp te geven: eten, drinken en onderdak.

Daarna trok de Nederlandse regering 550 miljoen euro uit voor de wederopbouw van het eiland. Dat bedrag kwam onder toezicht van de Wereldbank, die is opgericht door de Verenigde Naties om armoede in de wereld te bestrijden. Met dat toezicht wilde Nederland ervoor zorgen dat het geld goed zou worden besteed en niet in de zakken van verkeerde mensen zou verdwijnen.

Maar een jaar na de orkaan waren er klachten. De wederopbouw kwam maar niet van de grond. Ook Tweede Kamerleden maakten zich zorgen. De Algemene Rekenkamer wilde weten hoe het kon dat het geld voor de wederopbouw klaarlag, maar dat toch iedereen klaagde dat het werk niet op gang kwam. Onderzoekers bekeken daarom hoe alles op papier geregeld was en gingen daarna naar Sint-Maarten om te kijken hoe het in de praktijk werkte. Wat bleek: er was nog geen dak op het eiland hersteld met het Nederlandse hulpgeld. Ook lag het herstel van de voorzieningen voor elektriciteit en water stil.

Meerkeuzevraag

Wat denken jullie, welke oorzaak wezen de onderzoekers hiervoor uiteindelijk aan?

- A. Het geld verdween in de zakken van corrupte machthebbers.
- B. De wisselkoers was erg ongunstig, daardoor kon je op Sint-Maarten weinig doen met 550 miljoen euro.
- C. De eisen om geld uit te geven waren zo streng, dat het de ambtenaren op Sint-Maarten niet lukte om eraan te voldoen.

Goede antwoord

Het goede antwoord is C. Het bleek dat de eisen van de Wereldbank (die het geld beheerde om te zorgen dat het zorgvuldig wordt besteed) in de praktijk tot vertraging leidden. Om het werk sneller op gang te doen komen, hadden de ambtenaren daar dringend hulp bij nodig, constateerden de onderzoekers.

Foute antwoorden

Er was geen sprake van dat het geld verdween in zakken van corrupte machthebbers of dat de wisselkoers nadelig was. Het geld was gewoon beschikbaar, maar door de strenge eisen konden de ambtenaren van Sint-Maarten het niet uitgeven.

Casus 3: Cybersecurity waterwerken

De Algemene Rekenkamer onderzoekt of Nederland zich goed beschermt tegen cyberaanvallen. In maart 2019 kwam het eerste rapport uit, over de beveiliging van bruggen, sluizen, tunnels en andere waterwerken. In ons land, waarin 9 miljoen mensen onder de zeespiegel wonen, zijn die van levensbelang!

Veel waterwerken zijn in de vorige eeuw gebouwd, in de jaren 80 en 90. Die zijn vaak later aan computernetwerken gekoppeld, om ze te automatiseren en op afstand bestuurbaar te maken. Maar daardoor werden de waterwerken ook kwetsbaar voor cyberaanvallen. Daarom wilde de Algemene Rekenkamer weten hoe de minister van Infrastructuur en Waterstaat zich hierop heeft voorbereid.

Meerkeuzevraag

Wat denken jullie, wat hebben de onderzoekers van de Algemene Rekenkamer precies gedaan?

- A. Ze hebben hackers ingehuurd die gingen kijken of zij binnen konden dringen bij een belangrijk waterwerk.
- B. Ze zijn in andere landen gaan kijken op welke manier waterwerken daar beveiligd zijn.
- C. Ze hebben de minister ondervraagd over de beveiliging van de waterwerken.

Goede antwoord

Het goede antwoord is A. Tot het onderzoek werd gepubliceerd, was er nog geen cyberaanval op een waterwerk geweest. Daarom moest de werking van de beveiliging in de praktijk getest worden door te hacken. De Algemene Rekenkamer en Rijkswaterstaat hebben daarom samen 'ethische hackers' ingehuurd, die als opdracht kregen een cyberaanval te doen op één waterwerk. De hackers wisten tot in de controlekamer te komen. Maar toen ze een laptop aansloten op het IT-netwerk van Rijkswaterstaat, werden ze opgemerkt. De aanval werd afgeslagen.

De Algemene Rekenkamer concludeert dat we ons land met dijken en keringen goed hebben gebarricadeerd tegen het water, maar niet goed genoeg tegen hackers die de bewaking en bediening van die dijken en waterkeringen overnemen. Rijkswaterstaat weet dat en heeft ook veel gedaan om cyberaanvallen af te slaan. Maar dat werk is nooit af. De Algemene Rekenkamer vindt daarom dat Rijkswaterstaat steeds weer opnieuw moet controleren en testen of de beveiliging op orde is.

Foute antwoorden

De onderzoekers zijn niet in andere landen gaan kijken hoe die zich voorbereiden op cyberaanvallen. De Algemene Rekenkamer kan alleen bij de rijksoverheid in Nederland onderzoek doen. Ook ondervragen ze geen ministers. Dat is eerder een taak voor de Tweede Kamer, die het recht heeft vragen te stellen. De onderzoekers hebben wel interne documenten over beveiliging tegen cyberaanvallen bestudeerd en ook gepraat met betrokken ambtenaren.